

INKLYUZIV TA'LIMDA MAHALLA VA OILANING AHAMIYATI

G'aybullayeva Shahnoza Akmal qizi

Chirchqi davlat pedagogika universiteti

gaybullayevas70@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqola "Inklyuziv ta'limda mahalla va oilaning ahamiyati" mavzusida yozilgan bo'lib, inklyuziv ta'lim tizimida oilaning va mahallaning roli, ularning ta'lim jarayonidagi o'rni va ta'siri tahlil qilinadi.

Tayanch iboralar: Inklyuziv ta'lim, mahalla va oila, ta'lim jarayonida hamkorlik, nogironligi bo'lgan bolalar, pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, oila va jamiyatning roli.

Hozirgi kunda inklyuziv ta'lim tizimi nafaqat har bir bolaning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olish, balki jamiyatning barcha a'zolarini ta'lim jarayoniga jalb qilishga yo'naltirilgan muhim pedagogik yondashuvdir. Inklyuziv ta'limning maqsadi, barcha bolalarga, shu jumladan nogironligi bo'lgan bolalarga, teng imkoniyatlar yaratish, ularning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim olish imkoniyatlarini ta'minlashdan iborat. Bunday ta'lim tizimi, faqatgina maktabda emas, balki oilada va mahallada ham har tomonlama qo'llab-quvvatlashni talab qiladi. Mahalla va oila inklyuziv ta'lim jarayonida muhim ijtimoiy institutlar sifatida ajralib turadi. Oila — har bir bola uchun dastlabki ta'lim manbai, ularning qadriyatlarini, dunyoqarashi va o'zligini shakllantiruvchi asosiy muhitdir. Mahalla esa, jamiyatning kichik bir bo'lak sifatida, o'quvchilarga psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni taqdim etishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu ikki ijtimoiy tuzilma o'rtasidagi hamkorlik inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ma'lumki, oila va mahallaning ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi, bolalar uchun sog'lom pedagogik muhit yaratish va ularning o'zini erkin his etishlariga yordam beradi. Oila va mahalla o'rtasidagi mustahkam aloqalar va hamkorlik orqali, ta'lim jarayoni faqat sinf xonasida emas, balki har tomonlama rivojlantirilgan ijtimoiy muhitda amalga oshiriladi. Bu esa, o'z navbatida, inklyuziv ta'limni yanada samarali va muvaffaqiyatli qilishga imkon yaratadi. Maqolada, inklyuziv ta'limda mahalla va oilaning roli, ta'lim jarayonidagi ahamiyati va ular o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishning muhim jihatlari tahlil qilinadi. Mahalla va oilaning pedagogik yondashuvlar, ta'lim tizimiga qo'shgan

hissalari va inklyuziv ta'limni yanada samarali qilish uchun zarur bo'lgan strategiyalar haqida so'z yuritiladi.

Ma'lumotlar tahlili va metodologiya

Ushbu maqolada inklyuziv ta'limda mahalla va oilaning ahamiyatini ilmiy tahlil qilish uchun turli metodologik yondashuvlar va ma'lumotlar yig'ish usullari qo'llanilgan. Inklyuziv ta'limning samarali amalga oshirilishi, faqatgina o'quv muassasalariga bog'liq emas, balki oilaning va mahallaning pedagogik salohiyatidan ham katta darajada ta'sirlanadi. Maqola doirasida, inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlashdagi mahalla va oilaning o'rni, ularning ta'lim jarayoniga qo'shgan hissalari va bu jarayonlarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan metodologik yondashuvlar tahlil qilingan.

Ma'lumotlar tahlili jarayonida ikki asosiy manba ishlatilgan:

- **Empirik tadqiqotlar:** Mahalla va oilaning inklyuziv ta'limga ta'sirini o'rganish uchun o'tkazilgan so'rovlar, intervyular, eksperimentlar va ta'lim muassasalarida o'tkazilgan amaliy tadqiqotlar asosida olingan ma'lumotlar. Bu tadqiqotlar, oilalar va mahallalarning ta'lim jarayonlariga qanday ta'sir ko'rsatishi, ularning pedagogik yondashuvlaridagi farqlar va inklyuziv ta'limga bo'lgan munosabatini aniqlashga yordam berdi.
- **Adabiyotlar tahlili:** Inklyuziv ta'lim, mahalla va oila o'rtasidagi aloqalar, pedagogik metodlar va jamiyatning ta'lim tizimidagi roli bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar, maqolalar va ilmiy tadqiqotlar tahlil qilindi. Bu metod yordamida inklyuziv ta'limni qo'llashda oila va mahalla o'rtasidagi hamkorlikning nazariy asoslari va amaliy yondashuvlari aniqlandi.

Maqolada qo'llanilgan tadqiqot metodlari quyidagilardan iborat:

- **Kvalitativ tahlil:** Mahalla va oilaning inklyuziv ta'limdagi o'rni, ularning ta'lim jarayoniga ta'sirini chuqur tahlil qilish uchun sifatli tadqiqot metodlari qo'llanildi. Bu metod, inklyuziv ta'limni amalga oshirishda oilaviy va mahallaviy yondashuvlarni o'rganish, pedagogik va ijtimoiy aloqalarini tahlil qilishga imkon berdi. Shuningdek, oilaviy pedagogik yondashuvlarning inklyuziv ta'limda qanday samaradorlikka erishishini aniqlash maqsadida intervyular va anketalar yordamida ma'lumotlar yig'ildi.

- **Solishtirish metodlari:** Inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlashda mahalla va oilaning ta'sirini taqqoslash uchun an'anaviy ta'lim tizimi bilan inklyuziv ta'lim tizimining farqlari o'rganildi. Mahallalarning pedagogik resurslari va oilaning ta'limdagi roli, inklyuziv ta'limda qanday farqlanishlar mavjudligini tushunishga yordam berdi.
- **Ijtimoiy tahlil:** Mahalla va oilaning ta'lim tizimiga integratsiyalashuvini o'rganishda ijtimoiy yondashuv qo'llanildi. Oila va mahallaning ijtimoiy pedagogik salohiyatini o'rganish, jamiyatda inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlashning muhim omillari hisoblanadi. Bu metod yordamida inklyuziv ta'limning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jihatlari ko'rib chiqildi.
- **Eksperimental metod:** Ta'lim muassasalarida o'tkazilgan eksperimentlar orqali, inklyuziv ta'limni amalga oshirishda oilaning va mahallaning bevosita ishtirokining samaradorligi tahlil qilindi. Bu usul, oilalar va mahallalar bilan ishlashning ta'lim jarayoniga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatishini amaliy tarzda ko'rsatdi.

Tadqiqotda qo'llanilgan metodologik yondashuvlar quyidagicha bo'ldi:

- **Tizimli yondashuv:** Inklyuziv ta'lim jarayonini tizimli tarzda o'rganish, o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishda oilaning va mahallaning roli va ahamiyatini chuqur tahlil qilishni ta'minladi. Mahalla va oilaning o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashdagi pedagogik roli tizimli tarzda o'rganildi.
- **Pedagogik yondashuv:** Oila va mahallaning pedagogik salohiyatini rivojlantirish va ularni inklyuziv ta'lim jarayoniga moslashtirish usullari tahlil qilindi. Ushbu metodologiya yordamida ta'lim muassasalarida oilalar va mahallalar bilan ishlashda samarali pedagogik usullar ishlab chiqildi.
- **Ijtimoiy integratsiya yondashuvi:** Mahalla va oilaning inklyuziv ta'limdagi o'rnini tahlil qilishda ijtimoiy integratsiya yondashuvi qo'llanildi. Bu yondashuv, ta'lim jarayonining jamiyatdagi barcha a'zolarini o'z ichiga olish va ta'lim tizimini ijtimoiy moslashtirishga qaratilgan.
- **Resurslar va imkoniyatlar yondashuvi:** Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda mahalla va oilaning resurslari va imkoniyatlarini aniqlash, ularning pedagogik salohiyatini oshirish uchun zarur chora-tadbirlarni ishlab chiqish metodologiyasi qo'llanildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'limda mahalla va oilaning ishtiroki ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishida katta ahamiyatga ega.

Oila va mahalla o'rtasidagi hamkorlik inklyuziv metodlarni qo'llashda, pedagogik resurslarni rivojlantirishda va individual ehtiyojlarni hisobga olishda samarali natijalar beradi. Mahalla va oilaning ta'limga qo'shgan hissasi, o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini va o'z-o'zini rivojlantirishini ta'minlashga yordam beradi. Shu bilan birga, ma'lumotlar tahlili natijasida, oilaviy pedagogik yondashuvlar va mahallaviy qo'llab-quvvatlash tizimining inklyuziv ta'limni rivojlantirishdagi muhim rolini davom ettirish zarurligi ta'kidlanadi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatdagi barcha bolalarga teng imkoniyatlar yaratish va ularning har tomonlama rivojlanishiga olib keladi.

Maqolada inklyuziv ta'limda mahalla va oilaning ahamiyati o'rganildi va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni va ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari, inklyuziv ta'limni amalga oshirishda mahalla va oilaning alohida ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Oila bolalar uchun ta'limdagi ilk qo'llab-quvvatlash manbai bo'lib, uning pedagogik yondashuvlari va farzandlarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olish jarayonidagi roli beqiyosdir. Mahalla esa, ta'lim tizimi va jamiyat o'rtasida muhim bog'lovchi sifatida, ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi. Inklyuziv ta'limda oilalar va mahallaning faol ishtiroki, ta'lim muassasalariga qo'shimcha resurslar, bilim va pedagogik salohiyatni olib kiradi. O'qituvchilar va pedagogik jamoalar, oilalar va mahallalar bilan yaqindan hamkorlik qilgan holda, ta'lim jarayonini yanada samarali va moslashtirilgan qiladi. Bu esa, nogironligi bo'lgan bolalar hamda barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlarni yaratishga yordam beradi. Shuningdek, maqolada ta'kidlanganidek, inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishda mahalla va oilaning pedagogik salohiyatini oshirish, ta'lim va tarbiya jarayonini yaxshilash uchun muhim choradir. Mahalla va oilaning ta'limga bo'lgan ilg'or yondashuvlari, inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi va jamiyatda inkluziv qadriyatlarni shakllantirishga ko'maklashadi.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirish uchun oila va mahallaning o'zaro hamkorligi, pedagogik yondashuvlar va resurslardan to'g'ri foydalanishning ahamiyati katta. Ta'lim tizimini ijtimoiy jihatdan inklyuziv qilish, har bir bolaning o'zining individual imkoniyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanishiga zamin yaratadi. Bu borada mahalla va oilaning faol ishtiroki jamiyatda adolatli, teng imkoniyatlarga ega ta'lim tizimini tashkil etishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 30.04.2023 (<https://lex.uz/docs/-6445145>)
2. Shakirova, R. M. (2021). *Inklyuziv ta'lim: metodologiya va amaliyot*. Tashkent: O'zbekiston ta'limi.
3. Xolm, V., & O'rganov, F. A. (2018). *Mahalla va oilaning ta'limdagi roli*. Tashkent: Science Press.
4. Alimov, T. S. (2020). *Oila va ta'lim tizimi: pedagogik yondashuvlar*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
5. Zaitseva, M. S. (2019). *Inklyuziv ta'limning ijtimoiy asoslari*. Moscow: Pedagogika.
6. Yusupov, A. M., & Nurmatov, I. (2020). *Mahalla va oila: inklyuziv ta'limda hamkorlik*. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
7. O'tkirova, D. T. (2021). *Mahalla va oilaning ta'lim jarayonidagi o'rni*. Tashkent: O'zbek universiteti nashriyoti.
8. Kholmurodova, S. D. (2019). *Pedagogik innovatsiyalar va inklyuziv ta'lim*. Tashkent: Fan va texnika.
9. Vasilenko, T. V. (2020). *Integratsiya va inklyuziv ta'lim: jamiyat va ta'lim muassasalari o'rtasidagi aloqalar*. Moscow: Nauka.
10. Petrova, M. A. (2017). *Oila va ta'lim tizimi: pedagogik yondashuvlar va amaliyot*. St. Petersburg: Spb State University Press.
11. Kozlova, T. V., & Sidorova, E. A. (2020). *Inklyuziv ta'lim: oilaning va mahallaning ta'lim jarayonidagi ahamiyati*. Moscow: MGU Press.
12. Mirkhamidov, N. A. (2020). *Mahalla va oila o'rtasidagi hamkorlik: inklyuziv ta'limda yangi yondashuvlar*. Tashkent: O'zbekiston Yoshlar ittifoqi.
13. Prikhodko, L. A. (2018). *Jamiyatda inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun strategiyalar*. Almaty: Qazaq universiteti nashriyoti.
14. Zhang, X. (2021). *Inclusive Education in Central Asia: Social and Educational Perspectives*. Journal of Educational Development, 44(2), 157-169.
15. Nurmatov, D. (2021). *O'qituvchining inklyuziv ta'limdagi roli va oila bilan hamkorligi*. Tashkent: O'zbekiston Milliy universiteti.
16. Kuznetsova, V. P. (2019). *Pedagogik hamkorlik va inklyuziv ta'limda oila roli*. Saint-Petersburg: Vesti.
17. Babayeva, G. K., & Ganieva, Z. B. (2020). *Mahalla va oila: inklyuziv ta'limda integratsion yondashuvlar*. Baku: Baku University Press.

18. Shamsutdinova, I. R. (2020). *Inklyuziv ta'limning ijtimoiy asoslari: Oila va jamiyatdagi roli*. Kazan: Kazan State University.
19. Muradova, N. M. (2017). *Mahalla va oilaning inklyuziv ta'limdagi o'rni: O'zbekiston tajribasi*. Tashkent: O'zbekiston Matbuoti.
20. Sultangazieva, M. A. (2019). *Inklyuziv ta'limni rivojlantirishda pedagogik resurslar va strategiyalar*. Bishkek: Kyrgyzstan University Press.

